

תוכן העניינים

ט	תודות
1	מבוא: לידתו מחדש של התאטרון המערבי
3	א. מחזאים במשרה חלקית
6	ב. תחייתה של 'הקומדיה החדשה'
6	ההומניזם האיטלקי והקומדיה הקלסית
9	לודוביקו אריוסטו ולידתה של הקומדיה הלמדנית
	ג. הקומדיה הלמדנית ועקרונות לכתיבה דרמטית
14	המנוסחים בכתבים עתיקים
14	שלוש האחדויות
16	מבנה הקומדיה
21	ד. מאגר דמויות-הטיפוס של המסורת הקומית
24	ה. מימושן הבימתי של הקומדיות הלמדניות
	ו. היכרותם של אריוסטו, דוביצי ומקיאווולי
34	עם הסוגה הקומית

38	ז. 'התיבה'
39	ה'תיבה' וגלגלה של אלת המזל
44	חידושיה הרמטיים של 'התיבה'
47	ח. 'הקומדיה של קלנדרו'
51	בוקצ'ו, דוביצי והאהבה הטבעית
59	חידושים דרמטיים ב'קומדיה של קלנדרו'
64	ט. 'קליציה'
65	'קליציה', פורטונה והכישרון המקיאווולי
69	קיפוחה של 'קליציה' בעת המודרנית
73	חדשנותה של 'קליציה'
81	על התרגום
85	התיבה / לודוביקו אַרְיוֹסְטוֹ
181	הקומדיה של קְלֵנְדֵרוֹ / בְּרֵנְדוֹ דוֹבִיצִי
309	קְלִיצְיָה / נִיקוֹלוֹ מְקִיאוּוֹלִי
389	המקורות וקיצוריהם
398	קריאה מומלצת

א. מחזאים במשרה חלקית

לודוביקו אריוסטו, ברנרדו דוביצי וניקולו מקיאווולי הקדישו רק חלק קטן מחייהם לכתיבה דרמטית. עובדה זו עשויה להתמיה את הקוראים במחזותיהם המבריקים, העשויים במיומנות ונראים כתוצר של שגרת חיים שכולה מחזאות. אלא שדי בסקירה חפזה של מפעלי חייהם של השלושה כדי ללמד על מקומה השולי של המחזאות במכלול עיסוקיהם: הללו הפגינו כישרונות רבים, עיוניים ומעשיים, וכל אחד מהם הוא דוגמה מופתית למושג 'איש רנסנס'.

אריוסטו (1533-1474) היה חצרן, דיפלומט, חבר בפמליית קרדינל, משורר, מתרגם, מפרנס לארבעה אחים וחמש אחיות, חייל, פרש ומפקד מצודה במחוז עתיר סכסוכים. הוא אמנם הספיק לכתוב בחייו חמש קומדיות, אבל הקדיש את מרבית שנותיו דווקא לחיבורה ושכלולה המתמשך של הפואמה האפית שלו, 'אורלנדו המטורף', שהקנתה לו את תהילתו.

דוביצי¹ (1520-1470) היה מורה פרטי בשירות משפחת מדיצי, יועץ פוליטי וחצרן רב השפעה, איש דת בכיר, ציר דיפלומטי וגזבר לאפיפיור, ואף – גם אם לזמן קצר – מפקד צבא הכס הקדוש. 'הקומדיה של קלנדרו', על עלילתה הווירטואוזית, נראית כיצירה בשלה של מחזאי מנוסה, אבל למעשה הנה יצירתו הדרמטית הראשונה והאחרונה.

מקיאווולי (1527-1469) היה מדינאי, משורר, אדמיניסטרטור,

1 ברנרדו דוביצי נודע גם בכינוי 'ביבינה' (Bibbiena), על שמה של העיר בה נולד.

מתרגם, שגריר, פילוסוף, תאורטיקן צבאי ומצביא בפועל. מחזותיו הקומיים מהווים רק חלק קטן מתנובתו המגוונת כסופר, שכללה בין השאר שירים קצרים ופואמות ארוכות, נובלה, ספר על אמנות המלחמה, חיבור רחב יריעה הסוקר את תולדות פירנצה, ושני ספרים על תורת המדינה והשלטון.

למעשה, בתקופתם של אריסטו, דוביצי ומקיאולי לא היו יוצרים שהקדישו את חייהם לכתיבת מחזות. בעשורים הראשונים של המאה השש עשרה טרם נבנו באיטליה תאטראות, ומחזות כתובים לא הוצגו בפני קהל באופן יומיומי־שגרתי למטרות רווח. באותם ימים, קומדיות קלסיות וחדשות הוצגו על ידי תלמידים, סטודנטים ושחקנים חובכים בבתי ספר, אוניברסיטאות ואקדמיות, בפני קהל של תלמידים, מורים ומלומדים; קומדיות הועלו גם בחסותם של שליטים ובעלי ממון במסגרת אירועי קרנבל, משתים, מסיבות, וחגיגות אירוסין ונישואין. בראשית המאה השש עשרה, הצגת תאטרון הייתה אירוע נדיר, וקומדיות מעטות ביותר זכו לעלות על במה פעמים מספר. מכאן יובן מדוע המחזאות לא הייתה באותה תקופה בגדר מקצוע: מחזאים זכו אמנם לתגמול חומרי מידי פטרוני ההצגות, אבל התגמול היה חד־פעמי, ממש כמו ההצגות.

ניתן גם לשער כי שלושת המחזאים כלל לא רצו להקדיש את חייהם למחזאות. הם היו אנשי אשכולות שהתעניינו במגוון נושאי הלימוד והמחקר שהיו פופולרים באיטליה הרנסנסית – היסטוריה, פילוסופיה, תורת המדינה, בלשנות, רטוריקה, ספרות ושירה – ושאפו להעשיר את ידיעותיהם בקשת רחבה ככל האפשר של תחומי דעת. הדרמה תפסה רק חלק קטן ממכלול הנושאים ששלושתם ביקשו ללמוד, ולכן הם הקצו לה רק חלק קטן מזמנם.

למרות האמור עד כה, שלוש הקומדיות המקובצות כאן אינן

הבלחות פלאיות של כישרונות בלתי מעובדים, אלא פרות בשלים של תהליך לימוד ממושך. כפי שיוסבר, אריוסטו, דוביצי ומקיאווולי החלו להכשיר עצמם לכתיבה דרמטית כבר בגיל צעיר, באמצעות לימוד עיוני והתנסות מעשית בתרגום וחיבור מחזות. בין שלל עיסוקיהם ובתוך שגרת חייהם הפעלתניים, הם הקצו לקומדיה נתחים קטנים אך משמעותיים מזמנם.

התיבה

לודוביקו אַריוסטו

La Cassaria / **Ludovico Ariosto**

הנפשות

צעירים	אַרופֿילו (Erofilo)
	קַרִידורו (Caridoro)
נערות המצויות בחזקתו של הסרסור	אַאולָליה (Eulalia)
לוקרנו	קורִיסְקָה (Corisca)
סוחר עשיר; אביו של ארופילו	קְרִיסוֹבולו (Crisobolo)
סרסור	לוקרנו (Lucrano)
סוחר	קְרִיטוֹנָה (Critone)
אחיו של קריטונה	אַרִיסְטִיפוֹ (Aristippo)
משרתו של הסרסור לוקרנו	פּוּרְבָה (Furba)
משרתו של קרידורו	פּוּלְצִ'וֹ (Fulcio)
משרתים	טְרַפּוֹלָה (Trappola)
	בְרוֹסְקוֹ (Brusco)
משרתים בביתו של קריסובולו	נְבִיָּה (Nebbia)
	גִ'אֵנְדָה (Gianda)
	וּוֹלְפִינוֹ (Volpino)
	קוֹרְבַּכְּיוֹ (Corbacchio)
	נְגֵרוֹ (Negro)
	מורִיוֹנָה (Morione)
	גָלוֹ (Gallo)
	מַרְסוֹ (Marso)

פרולוג¹

הרי לכם קומדיה חדשה,²
שופעת תחבולות וגדושה
במעשי ערמה ומזימה,
שלא הוצגו אי־אז על הבימה,
בלשון רומים או יוונים.
נראה לי שרובכם כבר מתכוונים
לפסול את היצירה ולגנותה
לפני שתשמעו את מחציתה,
ושפניתם מיד להכפשה
ברגע שאמרתי 'חדשה':
כי יצירה כזאת, לדעתכם,
אינה הולמת כלל את תבונתכם
ולא את תבונתם של בני דורנו.
כי זהו מנהגה של תקופתנו:

1 במקור מונה הפרולוג 34 שורות וכתוב בטרצינות (Tercets / Terza rima) בנוסח 'הקומדיה האלוהית' של דנטה, כלומר בתכנית חריזה אבא בגב גדג – וכן הלאה.

2 'קומדיה חדשה' (Nova Comedia): עבור צופי הצגתה הראשונה (1508), 'התיבה' הייתה חדשה בשני מובנים. ראשית, היא נכתבה זמן קצר לפני בכורתה, ולפיכך הייתה 'חדשה' במובן 'טרייה'. שנית, ככל הידוע, עלילתה לא נלקחה מן המוכן מקומדיה קלסית כלשהי, ועל כן היא הייתה 'חדשה' גם במובן 'מקורית'.

לשיר הלל רק לאותם דברים
שנחשבו אי־אז נהדרים.

אמנם נכון שפרוזה ושירה
בשפת־העם³ טובות ליצירה
הרבה פחות מאלה הקדומות
(וגם בסרבולן הן לא דומות
לכתביהן של רומי ויוון);
אבל שכלם של בני זמננו
אינו שונה משכל קדמונינו –
הן את שניהם יצר אותו אומן.⁴

האיטלקית, הלא היא שפת העם –
בלולה בלטינית ומוכתמת –
הנה חסרת עידון ומזוהמת;
לטעם האנין היא לא תנעם,
אך בעזרת שפה תחבולנית
ניתן ליצור קומדיה חיננית
שתהיה גרועה רק במעט
מזו שברומית או יונית.
סופרים המסוגלים לשכזאת
אינם בגדר מחזה שכיח,
ואל תתפתו נא להניח
שמחזאנו ירהיב להזות

3 'שפת העם' (במקור – *La vulgar lingua*): האיטלקית, היא השפה
המדוברת באיטליה בימיו של אריוסטו (על ניביה השונים דוגמת
הטוסקני, הפררזי, הוונציאני והנפוליטני).

4 'אומן' (*Artista*): אלוהים.

ולשייך עצמו באיזה אופן
 לאותם כישרונות יוצאי־הדופן
 (את זה אמרתי רק במטרה
 שתצפו בנימוס ביצירה,
 ושאיש לא יזעק לפני הסוף:
 'מתי כל זה כבר יסתיים סוף־סוף?').

כדי שנתחיל מיד, רבותיי,
 ולשם השלמת מטלותי,
 עליי לומר לכם עכשיו את זה:
 דעו לכם ששם המחזה
 שישוחק בפניכם בחרווה
 אינו אחר מ'התיבה';
 ודעו גם שהמחזאי קבע
 ופסק שהעיר שלמולכם
 היא מֶטְלִינוֹ;⁵ וברשותכם,
 את תמצית אירועי העבר
 (שעליהם אינכם יודעים דבר)
 תגולל בפניכם ותפרט
 דמותו של נביה⁶ המשרת.

5 'העיר שלמולכם היא מטלינו' (Metellino): הפרולוג מכוון לתפאורת העיר המצוירת על גב הבמה. העיר ידועה כיום בשם 'מיטילנה' (Mytilene), והיא הגדולה מבין ערי האי לסבוס. מקורות איטלקיים מן המאות החמש עשרה והשש עשרה מכנים הן את העיר והן את האי בשני השמות האמורים. ההומניסט האיטלקי תומסו פורקקי (1585-1530) מכנה את האי 'מטלינו', וטוען כי 'מיטילנה' הוא שמו הישן (Porcacchi, *L'isole piu famose del mondo*, II, p. 79).

6 'נביה' (Nebbia): איטלקית, 'ערפל'.

ועכשיו בקשה מפי האיש
שאל החגיגה זימן אתכם:⁷
התמידו, במחילה, בשתיקתכם.

7 'האיש / שאל החגיגה זימן אתכם': הצגות של קומדיות באיטליה הרנסנסית התקיימו בדרך כלל במסגרת קרנבלים ונשפים, ובחגיגות שונות דוגמת מסיבות אירוסין ונישואין; ההצגות הופקו בחסותם של שליטים, אצילים או בורגנים בעלי ממון. 'התיבה' הוצגה לראשונה במסגרת חגיגות הקרנבל של דוכסות פררה: 'האיש שאל החגיגה זימן אתכם' הוא פטרון ההצגה, הקרדינל איפוליטו ד'אסטה, בנו של הדוכס.

הקומדיה של קַלַנְדֵרוֹ

בְּרֵנְדוֹ דוֹבִיצִי דֵּה בִיבִינָה

La Calandra / **Bernardo Dovizi**
da Bibbiena

הנפשות

משרת	פֶּסֶנְיוֹ (Fessenio)
מורה	פּוֹלִינִיקוֹ (Polinico)
עלם בן שמונה עשרה	לִידִיוֹ (Lidio)
עשיר רומאי	קָלַנְדְרוֹ (Calandro)
משרתת	סַמִּיָּה (Samia)
בעל-אוב	רוֹפּוֹ (Ruffo)
אחותו התאומה של לידיו	סַנְטִילָה (Santilla)
משרת	פַּנִּיּוֹ (Fannio)
אשת קלנדרו	פּוֹלְבִּיָּה (Fulvia)
אומנת	טִירִזִּיָּה (Tiresia)
	זוֹנָה
	סַבֵּל
	קַצִּינִי מַכֵּס

פרולוג ראשון¹

אוה, איזה שינה חלקה ואיזה חלום נעים הרס לי האדון ג'וליאנו² עם הקול הזה שלו, כמו איזה כרוז, שיקבל סרטן! אפילו אם הוא יתן לי את כל הכסף הגדול שלו, הוא לא יצליח לפצות אותי על ההנאה שהוא הרס לי, כשהוא העיר אותי. ישנתי שינה עמוקה, כמו גירית, וחלמתי שמצאתי את הטבעת של אנג'ליקה – אני מתכוון לטבעת הזאת שכל מי ששם אותה בפה נהיה בלתי נראה.³ תנחשו, גבירותיי,⁴ אם שמחתי או לא שמחתי על ההזדמנות הזאת שנפלה לי לידים!

- 1 מונולוג זה נכלל במהדורות ישנות של הקומדיה, מסוף המאה התשע עשרה ועד לשנות השמונים של המאה העשרים; כיום, בעקבות טיעוני המשכנעים של ג'ורג'ו פדואן, חוקרים ועורכים נוטים שלא לשייכו ל'קומדיה של קלנדרו' (ראו Padoan, Introduzione, pp. 6-11). הנאום המקסים מובא כאן בכל זאת, הן מחמת הספק והן בשל ערכו האמנותי וההיסטורי.
- 2 'האדון ג'וליאנו': הגביר שבביתו הועלתה ההצגה שעבורה נכתב פרולוג זה. כאמור בפרק המבוא, באיטליה של ראשית המאה השש עשרה הוצגו קומדיות בעיקר בבתי ספר, אוניברסיטאות, חצרות שליטים ובתי אצילים ובורגנים עשירים.
- 3 'הטבעת של אנג'ליקה... בלתי נראה': כמסופר בפואמה 'אורלנדו המאוהב' מאת מֶתֵאוֹ מְרִיָה בּוֹיֶרְדוֹ, שנכתבה ויצאה לאור בשלהי המאה החמש עשרה (ושימשה ללודוביקו אריוסטו מקור השראה לכתיבת 'אורלנדו המטורף'). מקור נוסף שהשפיע על מחבר המונולוג הוא 'דקמרון' ח 3: בסיפור זה מחפש קלנדרינו את אבן הדם (eliotropia), שכל הנוגע בה הופך בלתי נראה.
- 4 'גבירותיי': השחקן מפנה כאן את דבריו לעבר הנשים שבקהל, שישבו בנפרד מן הגברים. הפרדה שכזו הייתה נהוגה בהצגות תאטרון באיטליה של ראשית המאה השש עשרה.

תכננתי ללכת ככה, בלתי נראה, לבתים של כל מיני קמצנים בכיינים, כאלה שאי־אפשר לעקור להם מהידיים אפילו גרוסו אחד⁵ – אפילו לא עם הצבת של נקדימון⁶ – ולעשות אצלם ניקיון כזה, שלא יישאר להם אפילו מטבע רקוב אחד מנחושת. איך שלא חושבים על זה, זה ממש פשע שקמצנים כאלה בכלל נושמים, כי הם מסוגלים להרעיב את עצמם עד מוות, והעיקר לא לבוז אפילו סולדו⁷ אחד. הייתי עושה על חשבונם ים של כסף וקונה לי שתי אחוזות ענקיות: מי היה יכול עליי אז, תגידו את האמת?

אחר כך תכננתי להציץ על כל הנשים של פירנצה בזמן שהן קמות מהמיטה ומתלבשות – אבל אולי לא הייתי מצליח לעשות את זה, והייתי מתקשה מאוד ללכת בכל המקומות האלה בלי שיראו אותי? 'אבל', כך אמרתי לעצמי, 'אני לא צריך להחמיר עם עצמי יותר מדי ולדאוג שלא יראו אותי, כי בכל מקרה, ברגע שאני אחבק אותן הן כבר לא יוכלו להסתתר ממני!' – וכבר ממש עמדתי ללכת ולעשות את זה, אבל פתאום, תוך כדי השינה, נזכרתי שהערב יש נשף. 'קדימה', אמרתי לעצמי: 'לפני כל דבר אחר, אני אלך לעשות פשיטה על הבתים של כל הנשים שמוזמנות לנשף, ואראה מה הן עושות'. ככה חשבתי, והכנסתי את הטבעת לפה, וברגע שראיתי שאני בלתי נראה נכנסתי לאחד הבתים. ובפנים

5 'אפילו גרוסו אחד': ה'גרוסו' (איטלקית: 'גרוֹל') היה מטבע קטנטן ופחות ערך. ניתן להמחיש את ערכו של הגרוסו באמצעות תרגומו של מקיאווולי לקומדיה הרומית 'האישה מאנדרוס': 'רבו: נתקלתי [בשוק] באחד מעבדיו של קְרֶמְטָה, שקנה כל מיני ירקות, ודיגיגים בשווי של גרוסו אחד' (Machiavelli, Andria, II, ii).

6 כברית החדשה, נקדימון הוא מתחסד הנוטל חלק בהורדת ישוע מן הצלב ובהכנות לקבורתו (הבשורה על פי יוחנן, יט 39). באמנות הפלסטית הנוצרית הוא מופיע בדרך כלל כשבידו צבת גדולה.

7 'סולדו': מטבע בעל ערך מוניטרי נמוך.

ראיתי שהבעל מזרז את אשתו במרץ, כדי שהיא תצא מהבית כמה שיותר מהר, ולא נותן למסכנה להתארגן בנחת. התפלאתי למה יש לו כל כך מעט סבלנות; ואחרי שחשבתי על זה טוב-טוב, הבנתי שהג'נטלמן סידר לעצמו הכנסה קבועה אצל המשרתת, ולכן כבר לא היה יכול לחכות עד שאשתו תקום ותתארגן ותצא. אני לא רוצה לעייף אתכם בתיאורים כמה נגעלתי לראות את היחס המזלזל שלו לאישה הצעירה והיפה שלו, והכול רק כדי לבוא מאחורי הגב שלה אל המשרתת: ואם רק הייתי יכול, הייתי כולא אותו במטבח, שילקק כפות מרק וימצוץ סמרטוטי ניקוי, אם הוא כזה גרגרן; וככה בדיוק צריך לעשות לכל האנשים האלה, ובמיוחד בחום של הקיץ. ואחר כך הם עוד מצטרקים ואומרים: 'כל דבר טוב יותר לחרישה מאשר האישה'.

הלכתי משם די ממורמר על האיש הזה, והגעתי לבית אחר, ומצאתי בו אישה ובעל באמצע ריב גדול. האישה נורא רצתה ללכת לנשף, ובכתה ואמרה לבעל: 'אם אדוני לא רצה שאני אלך, הוא היה צריך להגיד לי את זה קודם, ולא לתת לי לחכות ולקוות. אדוני רוצה שכולם ידעו מי הוא באמת, וכמה ארוורים היו הרגע השעה שבהם התחתנתי? כבר היה לי עדיף להיות נזירה, אם אני לא יכולה אף פעם ליהנות כמו הנשים האחרות'. 'יופי, יופי', ענה לה הבעל הקנאי. 'נשפים, הא? נשפים, הא? אם היית אוהבת את בעלך, לא היה אכפת לך אם את הולכת לנשף או לא הולכת. את לא יודעת מה קורה באמת בכל הנשפים האלה. תישארי, תישארי אתי כאן, ויהיה לך הרבה יותר טוב מאשר להסתובב כל הלילה'. 'אה, שאדוני יתן לי ללכת', המשיכה האישה: 'יש נשף רק פעם אחת בשנה, וכמעט כל הנשים באות לשם: אדוני מפחד שאני אוכל יותר מדי?'. 'איזה מילים יפות! מה זאת אומרת "אני אוכל יותר מדי", מטומטמת?', ענה לה הקנאי. 'תישארי כאן ותפסיקי לפרק לי את הראש'. ואני כבר הנחתי את היד על איזה מוט מעץ

שהיה מונח שם, וממש התכוונתי להוריד עליו איזה עשרים וחמש מכות, כדי להעיף לו את הקנאה מהראש; אבל מיד הבנתי שכדאי להשאיר את הנקמה לאישה בעצמה, כי אם היא חכמה כמו שאני חושב שהיא, היא כבר תגרום לו לקנא במשהו. וכאילו שחסרים בעיר הזאת צעירים חסרי תעסוקה! אחד מהם כבר יעשה לאפס הזה את מה שמגיע לו – וכמה שזה נכון, מה שכולם אומרים, שהקנאה צומחת מהאפסיות ולא משום דבר אחר.

הלכתי לעוד בית, וראיתי שם שהגברת כבר הספיקה להכניס את השודד פנימה;⁸ וכדי שהיא לא תצטרך ללכת לנשף, היא ניסתה להראות לבעלה שהתינוק שלהם – או שאולי זאת הייתה תינוקת – מרגיש לא טוב; וכדי לגרום לו לבכות, היא לא הפסיקה לצבוט אותו עד שהמסכן לא היה מסוגל להירגע, לא ממילים יפות ולא משום דבר אחר. ואז היא אמרה כך: 'תראה, בעלי, אני לא רוצה להשאיר את הילד המסכן הזה עם המשרתת, ולכן אוותר על הנשף. נעשה כך: לך לשם אתה, כדי שלא ייווצר רושם שאנחנו לא מכבדים את מי שהזמין אותנו'. והאיש הטוב – שלא רצה לשמוע את היבבות במשך כל הלילה, וגם לא הבין עד כמה הילדון שלו יכול להיות שימושי – יצא מהבית והפקיר את שדה הקרב לאישה, שהייתה יותר חכמה ויותר פיקחית ממנו.

אחר כך התחשק לי להיכנס לעוד בית, ומצאתי בו את הגברת מתלבשת עם המשרתת, ואומרת לה כך: 'אוי, טיפשה, חסרת יכולת! עוד לא למדת איך מלבישים שמלה? תתחילי מלמטה, לעזאזל!'. והמשרתת ענתה: 'ומה הבעיה, מה זה משנה אם מתחילים מלמטה או מלמעלה? מתי שהייתי מלבישה את הבעלת בית הקודמת שלי, הייתי תמיד מתחילה למעלה'. 'את יודעת למה?', ענתה לה הגברת: 'כי יש לה ציצים יותר מדי גדולים, ואת התחלת מלמעלה

8 'השודד': המאהב (השוו': (Boccaccio, Decameron, VI, x).

כדי לדחוף אותם למטה לאט-לאט, בהדרגה, כדי שהם לא יראו זקופים מדי. אבל אני, בגלל שאני רזה ויש לי חזה קטן, חייבת, אם אני לא רוצה להיראות כאילו שעשו אותי עם מקצועה של נגרים, שתתחילי להלביש אותי מלמטה, כדי שיהיה לי קצת משהו בחוץ ואני לא אראה כמו קרש. את הרי יודעת את זה טוב מאוד'. אה, כמה צחקתי כששמעתי את ערמת הנשים הזאת!

ואחר כך, אחרי האישה הזאת, ראיתי אחרת, ריקה וחלולה יותר מדלעת מיובשת: היא עמדה בחדרון שלה מול הראי, עם זוג פינצטות ביד, ועשתה שיפוץ חגיגי לגבות; ואז, אחרי שהיא תלשה ועקרה להנאתה, היא לקחה איזה בקבוקון מלא במין מים לבנים, שנראו כמו חלב מקולקל, ומרחה בהם טוב-טוב את הפנים והצוואר, עד החזה. אחר כך היא לקחה חתיכה של ספוג, וציירה לעצמה פרצוף שנראה כמו המסכות האלה שעושים במודנה; ואז, אחרי שהיא התייפייפה לה להנאתה, היא התחילה לשים פרחים על החזה והאוזניים, עוד ועוד, עד שהיא נראתה כמו ענף של עץ; ואחרי שהיא הסתכלה על עצמה במראה וראתה שהפרחים לא עומדים כמו שהיא רצתה, היא תלשה ושתלה אותם מחדש אולי עשר פעמים, עד שחטפתי שעמום ועזבתי את המקום בלי לרצות לראות את התוצאה הסופית.

נכנסתי לעוד יותר מעשרה בתים אחרים, ותמיד-תמיד מצאתי נשים מתגנדרות. וראיתי איזה אחת שקיבלה עזרה מהבעל, שהיה יותר ריק וחלול אפילו ממנה – 'לעזאזל עם כל הגנדרים האלה!', אמרתי לעצמי. 'יכול להיות שהמסכות האלה לא מבינות איך, מרוב שהן רוצות להיות יותר יפות, הן עושות לעצמן מסכות ומחריכות לעצמן את החיים ומזדקנות בעשר שנים, ומתקמטות, ומאבדות את השיניים, או יותר נכון מקבלות שיניים מטונפות ומגעילות, עד שכבר היה הרבה פחות מגעיל לנשק אותן ב – כמעט יצאה לי מילה גסה – מאשר בפה?' כמה נשים נמצאות כאן, עכשיו,

שמתמוטטות מתחת לכל הבגדים וכל הרע שאלוהים מפיל עליהן, ויושבות קפואות כמו פסל ולא מסוגלות לזוז, ומתפוצצות מרוב חום וכאבים, והכול כדי להיות יפות? והן חושבות, הנשים האלה, שמישהו חושב שהן יותר יפות מאחרות? הן מרמות את עצמן, כי נשים שנחשבות יפות הן נשים שלא מתעסקות עם המראה שלהן יותר מדי או פחות מדי.

רציתי לשבור ולהרוס את כל הבקבוקונים והשפופרות שיכולתי למצוא שם: וכשהושטתי יד, ככה, מתוך שינה, היה נדמה לי שהרמתי בקבוקון, אבל בעצם החזקתי סיר לילה, מלא בההפך ממי־ורדים; וכשרציתי להטיח אותו בקיר, כמעט זרקתי אותו על הראש של האדון ג'וליאנו, שבא להעיר אותי. ואני אומר לכם שהייתי מבשם אותו טוב־טוב, אם הוא לא היה מעיר אותי ממש באותו הרגע, כדי להכריח אותי להגיד לכם את מה שהוא מתבייש לספר בעצמו, וזה שכמה חברים שלו הבטיחו לו להכין להערב קומדיה יפה, והוא, בגלל שהוא סומך עליהם, לא טרח לראות או לשמוע אותה, כי הוא האמין שגם אם הקומדיה לא תהיה מושלמת, היא תהיה לפחות סבירה: אבל הבוקר, אחרי שהוא ראה ושמע אותה, הוא הבין שהיא ממש לא ראוייה לכם, וכואב לו עד עומק הלב שאתם תתארחו כאן ותאבדו את מצב הרוח הטוב שהבאתם. ולכן הוא מתחנן שתוותרו על הכבוד שלכם ותסלחו לו, והוא מבטיח לכם שבפעם הבאה שתחזרו לבית שלו הוא יציג קומדיה אחרת, יותר יפה והרבה יותר מהנה.

אבל לי נראה שהקומדיה דווקא כן תצליח הערב, כי האצילים שיושבים כאן מולי נחושים מאוד להתעמק בנשים היפות שנמצאות כאן, שמתעניינות בקומדיה מעט מאוד או בכלל לא. אנא מכן, נשים אצילות, אם אתן מעוניינות לעשות חסד עם האדון ג'וליאנו ועם השחקנים, תעמידו פנים ותהיו עדינות וטובות־לב יותר מבדרך כלל, כדי שהקומדיה תעציב את האדון פחות. מה אתן אומרות?

בסדר? לא צריך לעקם את הפרצוף: אם יש מישהי שלא מעוניינת לעשות את זה, או שכל העניין נראה לה לא נעים – היא יכולה ללכת מתי שהיא רוצה, כי הדלת פתוחה. תפנו שם את הדרך! וזאת שתישאר להקשיב לקומדיה שהכינו בשבילנו – טובה או גרועה, לא משנה – אולי תצחק דווקא בגלל שהקומדיה כבדה. עוד רגע אני כבר לא אוכל לדעת מי מהגברות יצאה. ואתן, גבירותיי, בבקשה מכן, תפתחו טוב-טוב את הפתח של האוזן – שלא תאבדו אפילו טיפה.